

Ledelsesresumé

Ufaglært social- og sundhedspersonale på det kommunale ældreområde

På sundheds- og ældreområdet oplever mange kommuner i dag udfordringer med manglende faglært arbejdskraft. Det gør sig gældende for flere forskellige faggrupper men i høj grad for social- og sundhedspersonalet, der er den største personalegruppe på det kommunale ældreområde. Antallet af ældre er steget markant i de seneste år og vil fortsætte med at stige i de kommende år. Andelen af ufaglærte blandt social- og sundhedspersonalet har også været stigende i de seneste år. Samtidigt peger flere analyser på, at det særligt er social- og sundhedspersonalet, man fremadrettet kommer til at mangle¹. Derfor har der i de senere år været fokus på det ufaglærte social- og sundhedspersonale - senest i forbindelse med Robusthedskommissionens anbefalinger.

Videnscenter for værdig ældrepleje i regi af Sundhedsstyrelsen har bedt Indenrigs- og Sundhedsministeriets Benchmarkingenhed om at se nærmere på det ufaglærte social- og sundhedspersonale på det kommunale ældreområde. Analysen er derfor finansieret af Videnscenter for værdig ældrepleje i regi af Sundhedsstyrelsen².

Formålet med analysen er at give viden om omfanget af ufaglært social- og sundhedspersonale på det kommunale ældreområde på landsplan og på tværs af kommuner, set i relation til det samlede social- og sundhedspersonale på området og blandt forskellige delgrupper som månedslønnede/timelønnede, personale i hjemmeplejen/plejeboligområdet og blandt forskellige aldersgrupper. Formålet med analysen er også at bidrage til et mere nuanceret billede af, hvem det ufaglærte social- og sundhedspersonale på det kommunale ældreområde er. Det har vi gjort ved at lave en socioøkonomisk profil af det ufaglærte social- og sundhedspersonale. Herudover ser vi i analysen på, hvor længe det ufaglærte social- og sundhedspersonale på det kommunale ældreområde har været ansat på området, og hvad det ufaglærte social- og sundhedspersonale overgår til, når de ikke længere er ansat på det kommunale ældreområde.

I analysen defineres det ufaglærte social- og sundhedspersonale som personer ansat i stillingsgruppen "Social- og sundhedspersonale, ikke-uddannet" under overenskomsten "Social- og sundhedspersonale, KL". Det personale, der defineres som ufaglært social- og sundhedspersonale har dermed ikke en social- og sundhedshjælperuddannelse eller en social- og sundhedsassistentuddannelse, men personerne kan godt have en anden uddannelse. Netop social- og sundhedshjælperne og social- og sundhedsassistenterne udgør det faglærte social- og sundhedspersonale i analysen.

Resultaterne i analysen baserer sig på individdata fra Kommunernes og Regionernes Løndatakontor (KRL), som vi har koblet med en række relevante registre fra Danmarks Statistik. Analysen tager primært udgangspunkt i data fra november 2022.

Udover hovedrapporten består analysen også af tre bilag. I bilag 1: "Sådan placerer din kommune sig" er seks centrale figurer fra analysen præsenteret for hver enkelt kommune. I bilag 2: "Kommunespeci-

¹ Se fx Finansministeriet (2022): Økonomisk analyse: Mekaniske fremskrivninger af udbud af og efterspørgsel efter velfærdsmedarbejdere, eller KL (2021): Udbud af og efterspørgsel efter udvalgte velfærdsuddannelser – 2021.

² Læs mere om Videnscenter for værdig ældrepleje på www.sst.dk/da/Vaerdighed.

fikke nøgletal" kan man i tabeller finde de væsentligste tal fra analysen for hver enkelt kommune. I bilag 3: "Metode" er metoden bag opgørelserne i analysen beskrevet.

En relativ stor andel blandt social- og sundhedspersonalet på ældreområdet er ufaglært

I 2022 var andelen af ufaglærte blandt social- og sundhedspersonalet på det kommunale ældreområde 26 pct., svarende til, at knap 20.000 ud af de ca. 75.000 ansatte var ufaglærte. Social- og sundhedshjælperne udgjorde 43 pct. af social- og sundhedspersonalet, mens social- og sundhedsassistenterne udgjorde 31 pct. af de ansatte.

Når vi skriver, at andelen af ufaglærte blandt social- og sundhedspersonalet på det kommunale ældreområde var 26 pct. i 2022, så er det tal beregnet på baggrund af antal ansatte, hvor alle tæller lige meget i opgørelsen. Der er dog væsentlig forskel på den gennemsnitlige beskæftigelsesgrad blandt det ufaglærte social- og sundhedspersonale og blandt det faglærte social- og sundhedspersonale, altså hvor mange timer den enkelte i gennemsnit arbejder om ugen. Når man tager højde for, at den gennemsnitlige beskæftigelsesgrad er forskellig for henholdsvis faglært og ufaglært social- og sundhedspersonale, var andelen af ufaglærte blandt social- og sundhedspersonalet på det kommunale ældreområde i stedet 17 pct. i 2022.

Andelen af ufaglærte blandt social- og sundhedspersonalet har været stigende

Andelen af ufaglærte blandt social- og sundhedspersonalet på det kommunale ældreområde har været støt stigende i de senere år. Fra 2018 til 2022 steg andelen af ufaglærte med 9 pct.point fra en andel på 17 pct. i 2018 til 26 pct. i 2022. Ser man på udviklingen opgjort i antal fuldtidspersoner, så steg andelen af ufaglærte med 7 pct.point fra en andel på 10 pct. til 17 pct.

I den betragtede periode ses den største stigning i andelen af ufaglærte blandt social- og sundhedspersonalet fra 2020 til 2021, hvor andelen på et enkelt år steg med lidt over 3 pct.point. Det kan hænge sammen med den særlige situation, som kommunerne befandt sig i under COVID-19, der var på sit højeste i den periode. Men det kan konstateres, at andelen af ufaglærte ikke er faldet igen efterfølgende. I stedet er andelen af ufaglærte fortsat med at stige, hvilket kan hænge sammen med udfordringen omkring manglende faglært arbejdskraft på det kommunale ældreområde.

Vi finder også, at der er sæsonudsving i andelen af ufaglærte blandt social- og sundhedspersonalet på tværs af året. Særligt i sommerferiemånederne, juli og august, er andelen af ufaglærte blandt social- og sundhedspersonalet højere end resten af året, hvor månederne er mere ens.

Andelen af ufaglærte opdelt på aldersgrupper, aflønningsform og arbejdssted

Andelen af ufaglærte er forskellig afhængigt af, hvilken aldersgruppe blandt social- og sundhedspersonalet, man betragter. Andelen af ufaglærte er klart højest blandt social- og sundhedspersonalet under 25 år og blandt de 25-29 årige. For disse to aldersgrupper var andelen af ufaglærte henholdsvis 85 pct. og 43 pct. i 2022.

Jo ældre en aldersgruppe blandt social- og sundhedspersonalet man betragter, desto lavere er andelen af ufaglærte blandt social- og sundhedspersonalet på det kommunale ældreområde. Fx var andelen af ufaglærte blandt social- og sundhedspersonalet på 50 til 54 år, 55 til 59 år og 60 til 64 år 10 til 11 pct. i 2022. Andelen af ufaglærte er dog højere blandt de ældste ansatte på 65 år eller derover. Her var andelen af ufaglærte 17 pct. i 2022.

Andelen af ufaglærte blandt det månedslønnede social- og sundhedspersonale var 15 pct. i 2022, mens andelen af ufaglærte blandt det timelønnede social- og sundhedspersonale var 77 pct. i 2022.

Andelen af ufaglærte er dermed markant højere blandt de timelønnede end blandt de månedslønnede. Det er blandt andet et udtryk for, at der er mange timelønnede blandt det ufaglærte social- og sundhedspersonale.

Der er en lidt større andel af ufaglærte blandt den del af social- og sundhedspersonalet, der arbejder på plejeboligområdet sammenlignet med hjemmeplejen og de øvrige områder som fx hjemmesygeplejen. Andelen af ufaglærte blandt den del af social- og sundhedspersonalet, der arbejdede på plejeboligområdet, var 29 pct. i 2022, mens andelen af ufaglærte blandt den del af social- og sundhedspersonalet, der arbejdede i hjemmeplejen, var 25 pct. i 2022. Forskellen på andelen af ufaglærte i hjemmeplejen og plejeboligområdet er noget mindre, hvis man opgør andelen af ufaglærte i fuldtidspersoner. I det tilfælde er andelen af ufaglærte 0,6 pct.point højere i hjemmeplejen ift. på plejeboligområdet.

Andelen af ufaglærte varierer på tværs af kommunerne

Der er stor forskel på andelen af ufaglærte blandt social- og sundhedspersonalet på ældreområdet på tværs af kommunerne. I 2022 varierede andelen af ufaglærte fra 8 pct. til 41 pct. mellem den kommune med den laveste og højeste andel ufaglærte opgjort i antal ansatte. Der er visse geografiske tendenser i, hvor andelen af ufaglærte blandt social- og sundhedspersonalet er henholdsvis høj og lav. I den sydlige del af landet er der fx en tendens til, at kommunerne har en relativt lav andel af ufaglærte, mens der omvendt er en koncentration af kommuner i Nordsjælland og en stor del af Midtjylland, der har en relativt høj andel ufaglærte blandt social- og sundhedspersonalet på ældreområdet. I rapportens kapitel fem er hver enkelt kommunes andel illustreret på et danmarkskort, og i bilagene kan man finde tallene for alle kommunerne.

Fra 2018 til 2022 faldt andelen af ufaglærte blandt social- og sundhedspersonalet på det kommunale ældreområde i fem kommuner. Dermed steg andelen af ufaglærte blandt social- og sundhedspersonalet i de resterende kommuner. Der ses altså en klar tendens til, at andelen af ufaglærte blandt social- og sundhedspersonalet har været stigende på tværs af kommunerne. I 30 kommuner steg andelen med mindst 10 pct.point.

Ufaglært social- og sundhedspersonales socioøkonomiske profil

For at blive klogere på hvem det ufaglærte social- og sundhedspersonale er, og hvad der kendetegner gruppen set i relation til det øvrige social- og sundhedspersonale på det kommunale ældreområde, har vi lavet en socioøkonomisk profil på individniveau. Profilen består af seks parametre: køn, alder, herkomst, om den ansatte var under uddannelse samtidigt med sin ansættelse på det kommunale ældreområde, højeste uddannelsesniveau, og om den ansatte havde været ledig indenfor de seneste tre år.

Det ufaglærte social- og sundhedspersonales profil adskiller sig fra det faglærte social- og sundhedspersonales profil på flere af parametrene. En større andel af det ufaglærte personale er fx mænd ift. det faglærte social- og sundhedspersonale, gennemsnitsalderen er markant lavere blandt det ufaglærte personale, en større andel af det ufaglærte personale har en anden herkomst end dansk, en markant større andel af det ufaglærte personale er under uddannelse ift. det faglærte social- og sundhedspersonale, ligesom en langt større andel blandt det ufaglærte social- og sundhedspersonale havde været ledige indenfor de seneste tre år ift. det faglærte social- og sundhedspersonale i 2022.

På baggrund af profilens seks parametre er det muligt at opstille gennemgående arketyper blandt det ufaglærte social- og sundhedspersonale på det kommunale ældreområde. Det vil sige den kombination af de forskellige parametre, der går igen hos flest af de ansatte. De tre mest gennemgående arketyper ligner hinanden ved at være en kvinde, under 25 år, med dansk herkomst og som ikke har været ledig indenfor de seneste tre år. De tre mest gennemgående arketyper adskiller sig alene fra hinanden ved,

om den ansatte er i gang med en uddannelse eller ej, og om den ansatte har en gymnasial uddannelse eller grundskolen som højeste uddannelsesniveau. Disse tre arketyper udgør tilsammen 25 pct. af det ufaglærte social- og sundhedspersonale på det kommunale ældreområde. Arketyperne viser, at unge kvinder udgør en stor del af det ufaglærte social- og sundhedspersonale, ligesom det indikeres, at mange af disse unge arbejder som ufaglært social- og sundhedspersonale ved siden af at læse en uddannelse eller eventuelt i forbindelse med et eller flere sabbatår.

Der er store variationer på tværs af kommunerne indenfor de enkelte parametre i den socioøkonomiske profil. Fx varierede gennemsnitsalderen blandt det ufaglærte social- og sundhedspersonale fra 27 år til 40 år i 2022, og andelen med et højere uddannelsesniveau end grundskolen varierede fra 46 pct. til 81 pct. i 2022 på tværs af kommunerne. For flere af parametrene i den socioøkonomiske profil er der nogle klare geografiske tendenser på tværs af kommunerne. Der er fx en øst/vest tendens i aldersprofilen blandt det ufaglærte social- og sundhedspersonale. Særligt på Sjælland er den gennemsnitlige alder blandt det ufaglærte personale relativt høj, mens det omvendte billede gør sig gældende for mange kommuner i Jylland. Der er også en helt tydelig tendens til, at andelen af indvandrere og efterkommere blandt det ufaglærte personale er højest blandt kommunerne i hovedstadsområdet og i det nordøstlige Sjælland.

Korte ansættelser og stor udskiftning blandt det ufaglærte social- og sundhedspersonale

Ansættelseslængden blandt det ufaglærte social- og sundhedspersonale på det kommunale ældreområde er generelt kort³. 57 pct. af det ufaglærte social- og sundhedspersonale havde i 2022 været ansat i mindre end 1 år. 8 pct. af det ufaglærte social- og sundhedspersonale havde været ansat i 4 år eller mere.

En større andel af det unge ufaglærte social- og sundhedspersonale under 30 år havde været ansat i under 1 år ift. de ældre aldersgrupper i 2022. De ældste ufaglærte på 50 år eller derover adskilte sig omvendt fra de yngre aldersgrupper ved at en større andel havde været ansat i længere tid. 25 pct. af de ufaglærte på 50 år eller derover havde været ansat som ufaglært social- og sundhedspersonale på det kommunale ældreområde i 4 år eller mere. Det gjorde sig kun gældende for 3 pct. og 8 pct. af det ufaglærte social- og sundhedspersonale på henholdsvis under 30 år og 30 til 49 år.

Hvor gik det afgangne ufaglærte social- og sundhedspersonale hen?

Ser vi alene på det månedslønnede social- og sundhedspersonale har en tidligere analyse vist, at 44 pct. fortsat var i beskæftigelse blandt det ufaglærte social- og sundhedspersonale, der afgik fra det kommunale ældreområde mellem september 2021 og september 2022⁴. Hele 37 pct. af det afgangne ufaglærte social- og sundhedspersonale var i uddannelse uden samtidigt at være i beskæftigelse. Dermed var 18 pct. af det ufaglærte social- og sundhedspersonale hverken i beskæftigelse eller uddannelse efter afgang fra det kommunale ældreområde.

Hvis man alene ser på, hvor stor en andel af det afgangne ufaglærte månedslønnede social- og sundhedspersonale, der var under uddannelse i september 2022, uden at skele til, om de var i beskæftigelse eller ej, så var tæt på halvdelen af det afgangne ufaglærte social- og sundhedspersonale under uddannelse. Der var ca. 60 pct. heraf, der enten læste til social- og sundhedshjælper, social- og sundhedsassistent eller til sygeplejerske.

For det afgangne ufaglærte social- og sundhedspersonale, der var under uddannelse efter afgang, var der en klar overvægt blandt de 30 til 49 årige og gruppen på 50 år eller derover, der enten læste til

³ Vi ser alene på, om den ansatte fortsat var ansat som ufaglært social- og sundhedspersonale på det kommunale ældreområde som helhed.

⁴ Indenrigs- og Sundhedsministeriets Benchmarkingenhed (2023): Fastholdelse af social- og sundhedspersonalet på det kommunale ældreområde.

social- og sundhedshjælper eller social- og sundhedsassistent. For de 30 til 49 årige læste flest til social- og sundhedsassistent, mens flest blandt gruppen på 50 år eller derover læste til social- og sundhedshjælper. For de unge på under 30 år er det langt mere forskelligt, hvilken uddannelse de var i gang med, men den mest populære uddannelse var i 2022 sygeplejerskeuddannelsen, hvorefter social- og sundhedsassistentuddannelsen fulgte.